

D. J. Noordam, *Geringde buffels en heren van stand. Het patriciaat van Leiden, 1574-1700* (Zeven provinciën reeks VIII; Hilversum: Verloren, 1994, 103 blz., ISBN 90 6550 127 4).

Deel acht uit de Zeven Provinciën reeks behandelt een in de geschiedschrijving over de Gouden eeuw merkwaardigerwijs onderbelicht gebleven onderwerp: de samenstelling en het functioneren van de politieke elite in een Hollandse stad. De auteur merkt in de inleiding terecht op dat alleen het Amsterdamse patriciaat voor deze zo belangrijke periode systematisch is onderzocht. Noordams keuze voor het patriciaat van Leiden tussen 1574 en 1700 is nog om een andere reden gelukkig te noemen. Zijn studie vult namelijk het hiaat tussen de publikaties over de Leidse politieke elite tot 1600 van Van Kan, Brand en Lamet, en de dissertatie van Prak over de Leidse elite in de achttiende eeuw.

Noordam stelt twee vragen centraal: in hoeverre verschilden de regenten na 1574 van hun voorgangers en van hun achttiende-eeuwse opvolgers en welke verschillen bestonden er binnen de politieke elite? Een andere belangrijke vraag betreft het moment waarop verschillen binnen het patriciaat duidelijke vormen kregen. Voor de beantwoording van deze vragen met betrekking tot continuïteit en aristocratisering, zijn 318 regenten (op één uitzondering na leden van de veertigraad) onderzocht met behulp van de inmiddels door velen beproefde prosopografische methode, althans dat vermeldt de inleiding. Daarbij wordt de periode 1574-1700 op goede gronden in vieren gedeeld, waarbij de wetsverzetting van 1618, het overlijden van Willem II in 1650 en de wetsverzetting onder Willem III in 1672 als scheidslijnen fungeren. Deze aanpak resulteert in twee hoofdstukken van in totaal 37 pagina's over met name de samenstelling van de veertigraad, een derde hoofdstuk van 32 pagina's waarin de demografische aspecten centraal staan en een slothoofdstuk van 23 pagina's gewijd aan beroep, vermogen, inkomen, opleiding en levensstijl.

De belangrijkste conclusies luiden dat door de Opstand wel de namen maar niet de (sociale en economische) achtergronden van de veertigraden veranderden. 1618 daarentegen komt ook uit deze studie naar voren als een zeer ingrijpende gebeurtenis, in elk geval als ingrijpender dan 1672. De jaren 1618-1650 worden daarom gekarakteriseerd als intermezzo in de onderzochte periode. Daarmee krijgt het jaar 1650 ook bij Noordam zijn traditionele bijzondere betekenis. Met het eerste stadhouderloze tijdperk begint de fase die duurde tot het einde van de achttiende eeuw en door Roorda is bestempeld als die van een samenleving in de ban van de aristocratie, ook al nuanceert Noordam diens these voorzover het de adellijke aspiraties van de regenten betreft.

Op de uitwerking van dit belangrijke onderzoek is naast lof echter ook kritiek mogelijk. Een van de sterke punten van dit boek is de aandacht voor de — in het geval van Leiden zeer dynamische — stedelijke context van het patriciaat. Aan de politieke doelstellingen en strategieën van individuele regenten of van families en allianties binnen en buiten de politieke elite besteedt de auteur daarentegen helaas relatief weinig aandacht. De term factiestrijd wordt zelfs niet eens genoemd, terwijl facties volgens Roorda en Prak wel degelijk bestonden in Leiden tijdens de zeventiende eeuw. De politiek wordt in *Geringde buffels en heren van stand* dus vooral van buiten gezien. Mede daardoor ligt er een wel heel sterk accent op demografische factoren en op wetsverzettingen.

Tegen een ander punt van kritiek dekt de auteur zich in door in de conclusie zelf aan te geven dat in het boek '(veel te) weinig aandacht' wordt besteed aan de levensstijl van regenten en hun verwanten. Acht pagina's is inderdaad niet veel. Dit gebrek aan aandacht is om twee redenen jammer. Ten eerste omdat de auteur desondanks toch een aantal ferme uitspraken doet over de sociaalculturele kenmerken van het patriciaat en ten tweede omdat juist de verandering van die kenmerken in de zeventiende eeuw één van de axioma's vormt van de klassieke aristocratische-

ringstheses. Bovendien betreft dit punt van kritiek een van de hoofdbezwaren die zijn aangevoerd tegen de prosopografische methode.

Desalniettemin vormt deze studie een nuttige bijdrage aan een belangrijk onderzoeksthema. Auteurs onderwerp zouden met meer pagina's waarschijnlijk beter tot hun recht zijn gekomen, maar dan zou het boek weer niet in deze mooi uitgegeven en interessante reeks hebben gepast.

J. J. de Jong

A. P. van Vliet, *Vissers en kapers. De zeevisserij vanuit het Maasmondgebied en de Duinkerker kapers (ca. 1580-1648)* (Hollandse historische reeks XX; Den Haag: Stichting, 1994, x + 326 blz., ISBN 90 72627 12 1).

Het staat als een paal boven water dat de haring een buitengewoon belangrijke rol heeft gespeeld in de economie van de Noordelijke Nederlanden. Deze 'principaalste hoofdnering en mijnen deser landen', zoals de Staten van Holland de haringvisserij karakteriseerden, vertoonde — en dat mag nauwelijks een verrassing heten — perioden van groei en perioden van stagnatie of achteruitgang. En zoals de meningen van historici verdeeld zijn over aard, omvang en verklaring van opkomst en neergang van de economie van de Noordelijke Nederlanden in de zestiende en zeventiende eeuw in haar totaliteit, zo ook zijn de meningen verdeeld over aard, omvang en verklaring van opkomst en neergang van de haringvisserij in het Maasmondgebied.

In zijn dissertatie *Vissers en kapers* onderzoekt A. P. van Vliet in hoeverre het optreden van de Duinkerker kapers mede van invloed is geweest op de ontwikkeling van de haringvisserij in dit gebied. Met name de troebelen aan het begin van de Opstand (1572 Den Briel, 1573 en 1574 Leiden) waren niet bepaald een stimulans voor de haringvisserij in het Maasmondgebied. Na 1580 echter was er in het Zuidhollandse geen direct oorlogsgevaar meer. Toch wisten slechts Maassluis, Rotterdam en Vlaardingingen zich nadien in meer of mindere mate van de klap te herstellen. Deze achteruitgang of stagnatie van de haringvisserij in dit gebied werd tot op heden verklaard uit het feit dat de vloot zou zijn ingekrompen, de gemiddelde vangst zou zijn afgenomen, de vraag in het Oostzeegebied zou zijn gedaald en/of de afzet op de binnenlandse markt was verminderd. In dit complex van verklarende factoren was nooit aandacht besteed aan de effecten die de haringvisserij zou hebben kunnen ondergaan door toedoen van de acties van de Duinkerker kapers.

Sinds het verschijnen van Jonathan Israëls werk *Dutch primacy in world trade, 1585-1740* zijn politieke gebeurtenissen gelukkig weer toegestaan in het paradijs van de historische verklaring. In die zin alleen al heeft de studie van Van Vliet iets nieuws toe te voegen aan de bestaande verklaringen. Overigens is er geen reden tot ongerustheid, zijn dissertatie biedt voldoende tabellen en grafieken voor diegenen die geschiedenis zonder cijferreeksen niet *au sérieux* nemen.

De auteur heeft zijn periode van onderzoek onderverdeeld in drie tijdvakken, te weten 1580-1609, 1609-1621 en 1622-1648. Voor elk van deze perioden beschrijft hij de toestand van de zeevisserij. Dat wil zeggen, aandacht wordt besteed aan onder andere omvang van de vloot, rederijen, bemanningen, schepen, vangstresultaten, rendement en de voor de desbetreffende periode specifieke problemen. Tussen deze hoofdstukken verweven beschrijft Van Vliet in aparte hoofdstukken het kaapvaartbedrijf zelve, de organisatie daarvan, en de maatregelen die door de Noordnederlandse overheid tegen de Spaanse en Zuidnederlandse kapers werden genomen.

Voor zijn onderzoek heeft de auteur geput uit een groot aantal bronnen: certificaten (verkla-